

ЕКОЛОГІЧНЕ І ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО

УДК 349.42:349.6:347.235

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2025.3.17>

Липницька Є. О.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

**ТЕНДЕНЦІЇ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ
НА ЗЕМЛІ ЛІСОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ**

Анотація. У статті досліджуються підходи до захисту права власності на землі лісогосподарського призначення, напрацьовані Верховним Судом за останні роки. Актуальність теми зумовлена значною кількістю судових справ щодо повернення у власність держави незаконно вилучених земель лісогосподарського призначення, а також наявністю різних підходів у вирішенні таких справ, в основному, пов'язаних із відсутністю єдності у визначенні належного та ефективного способу захисту.

У результаті проведеного аналізу встановлено, що судова практика застосування таких способів захисту прав власника як витребування майна з чужого незаконного володіння (віндикаційний позов) й усунення перешкод у здійсненні права користування та розпорядження майном (негаторний позов) була усталеною протягом тривалого часу, однак із 2018 року зазнала змін, зокрема, у справах щодо земель водного фонду, а згодом і щодо земель лісогосподарського призначення.

Узагальнення положень постанов Великої Палати Верховного Суду та касаційних судів дало підстави виявити наступні тенденції щодо вирішення таких спорів.

У судовій практиці використовуються два протилежні підходи до питання про належний спосіб захисту права власності на землі різних категорій (віндикаційний чи негаторний). Перший підхід передбачає розмежування правового статусу земель водного фонду та лісогосподарського призначення за ознакою наявності законодавчих підстав для набуття їх у приватну власність. Згідно другого підходу має місце віднесення земель цих категорій до таких, що перебувають під особливою охороною держави, та наявність обмежень у отриманні титульного володіння приватною особою.

Верховний Суд проводить чітке розмежування між «правом володіння» та «фактичним володінням» нерухомим майном, що є визначальним критерієм для вибору віндикаційного чи негаторного способу захисту. Право володіння завжди належить власникові майна і не може бути незаконним. Тому власник має право витребувати своє майно від особи, яка незаконно, без відповідної правової підстави, ним заволоділа. Особа, за якою зареєстровано право власності, визнається фактичним володільцем. Цей фактичний стан може бути правомірним або неправомірним. У випадку, коли власника незаконно усунуто від фактичного володіння земельною ділянкою та стосовно неї здійснено державну реєстрацію права власності за іншою особою, право власності має захищатися за допомогою віндикаційного позову. Цей підхід має застосовуватися й до земель лісогосподарського призначення.

Важливим при розгляді судом вимог про витребування земельної ділянки лісогосподарського призначення, є встановлення відповідності трьом критеріям сумісності заходу втручання у право на мирне володіння майном. Застосування цього способу захисту потребує оцінки добросовісності дій її фактичного володільця. У справах щодо земель лісогосподарського призначення для оцінки добросовісності набувача земельної ділянки суд має враховувати наявність очевидних зовнішніх ознак (деревної рослинності), які вказують на приналежність ділянки до лісу.

Надано пропозиції щодо удосконалення захисту права власності на землі лісогосподарського призначення.

Ключові слова: землі лісогосподарського призначення, землі лісового фонду, лісові ділянки, право власності, віндикаційний позов, негаторний позов, спосіб захисту прав.

Lypnytska Ye. O. Trends in court practice regarding the protection of property rights to forest land

Abstract. The article examines approaches to protecting property rights to forestry land developed by the Supreme Court in recent years. The relevance of the topic is due to the significant number of court cases concerning the return of illegally seized forestry land to state ownership, as well as the existence of different approaches to resolving such cases, mainly related to the lack of unity in determining the appropriate and effective means of protection.

The analysis showed that the judicial practice of applying such methods of protecting the rights of the owner as reclamation of property from unlawful possession by another person (vindication claim) and removal of obstacles to the exercise of the right to use and dispose of property (negatory claim) had been established for a long time, but since 2018, it has undergone changes, in particular in cases concerning water fund lands and, subsequently, forestry lands.

A summary of the provisions of the resolutions of the Grand Chamber of the Supreme Court and the courts of cassation gave grounds to identify the following trends in the resolution of such disputes.

In judicial practice, two opposing approaches are used to address the issue of the appropriate method of protecting property rights to different categories of land (vindictory or negative). The first approach involves distinguishing between the legal status of water fund lands and forestry lands based on the existence of legal grounds for acquiring them into private ownership. According to the second approach, lands in these categories are classified as being under special state protection, and there are restrictions on obtaining title ownership by a private individual.

The Supreme Court makes a clear distinction between “right of ownership” and “actual possession” of immovable property, which is the decisive criterion for choosing between vindication and negatory remedies. The right of possession always belongs to the owner of the property and cannot be unlawful. Therefore, the owner has the right to reclaim their property from a person who has unlawfully taken possession of it without the appropriate legal basis. The person in whose name the ownership right is registered is recognized as the actual possessor. This actual situation may be lawful or unlawful. In cases where the owner has been unlawfully deprived of actual possession of a land plot and the state has registered the ownership rights of another person in relation to it, the ownership rights must be protected by means of a vindication claim. This approach should also apply to forestry land.

When considering claims for the recovery of forestry land, it is important for the court to establish that the intervention in the right to peaceful possession of property meets three criteria of compatibility. The application of this method of protection requires an assessment of the good faith of the actions of the actual possessor. In cases concerning forestry land, in order to assess the good faith of the acquirer of the land plot, the court must take into account the presence of obvious external signs (tree vegetation) indicating that the plot belongs to the forest.

Proposals have been made to improve the protection of property rights to forestry land.

Key words: *forestry land, forest fund land, forest plots, property rights, vindication claim, negatory claim, way to protect rights.*

Постановка проблеми. У контексті сучасних викликів, які стоять перед Україною, в тому числі євроінтеграційних процесів питання ефективного захисту права власності на землю набуває все більшої актуальності. Особливої уваги заслуговують землі, що мають стратегічне значення для держави, серед яких і землі лісогосподарського призначення. Вони виконують не лише економічну, а й екологічну, соціальну та рекреаційну функції, що робить їх збереження пріоритетним завданням. Проте, як свідчить практика, саме ці землі часто стають об'єктом незаконного вилучення із державної чи комунальної власності. Як правило, мова йде про ситуації передачі у приватну власність земельних ділянок, що відносяться до лісового фонду, органами влади, які не мають повноважень

розпоряджатися такими земельними ділянками, а також з порушенням порядку зміни цільового призначення. Незаконне вибуття земель лісогосподарського призначення із публічної власності становить загрозу національній безпеці та екологічній рівновазі.

Аналіз судової практики свідчить про наявність різних підходів до захисту права власності на земельні ділянки залежно від їхньої категорії та інших факторів. Особливо це стосується належного способу захисту права власності на землі з особливим природоохоронним призначенням (зокрема, земель водного фонду, лісогосподарського призначення, природно-заповідного фонду), які були незаконно передані у приватну власність. Це створює прецеденти, які можуть призвести до порушення принципу правової визначеності

та ускладнюють ефективний захист прав держави, територіальних громад. Дотримання принципу правової визначеності є важливим для інтеграції України в правовий простір ЄС.

Про дискусійність і актуальність питання способів захисту права власності на земельні ділянки свідчать чисельні праці науковців та юристів-практиків, серед яких Гудима Д.А., Заєць О.І., Козловська Л.П., Корольова В.В., Мірошніченко А.М., Пільков К.М. та інших, основним акцентом яких є виявлення особливостей різних способів захисту прав на земельні ділянки та їх співвідношення між собою. Разом з цим, недостатньо уваги приділено дослідженню питання щодо способів захисту права власності на земельні ділянки лісогосподарського призначення у разі їх незаконного вилучення.

Вищевказане зумовлює необхідність всебічного дослідження правових механізмів захисту права власності на такі землі, зокрема, в аспекті застосування цих механізмів судами при розгляді спорів щодо повернення незаконно вилучених земельних ділянок лісогосподарського призначення.

Метою статті є узагальнення практики Верховного Суду щодо захисту права власності на землі лісогосподарського призначення, визначення основних підходів до вирішення таких справ та надання рекомендацій щодо удосконалення такого захисту.

Виклад основного матеріалу. Ключовою відмінністю у підходах Верховного Суду до вирішення справ, пов'язаних з поверненням незаконно вилучених земель лісогосподарського призначення, є визначення належного та ефективного способу захисту права власності на такі земельні ділянки. Як зазначає О.І. Заєць, правильність обрання виндикаційного чи негаторного способу захисту є проблемою захисту прав на землю, оскільки сучасна судова практика внесла в це питання свої корективи [1, с. 180]. Так, судовою практикою напрацьовано правові висновки щодо застосування конкретного способу захисту цивільного права, а саме, що він залежить як від виду та змісту правовідносин, які виникли між сторонами, змісту права чи інтересу, за захистом якого звернулася особа, характеру його порушення, невизнання або оспорення.

Такі право чи інтерес мають бути захищені судом у спосіб, який є ефективним [3] ін.

Судова практика застосування таких способів захисту прав власника майна як витребування майна з чужого незаконного володіння у порядку ст.ст. 387, 388 ЦК України (виндикаційний позов) й усунення перешкод у здійсненні права користування та розпорядження майном згідно зі ст. 391 ЦК України (негаторний позов) була усталеною і прогнозованою багато років. Однак ця ситуація змінилася з прийняттям постанови Великої Палати Верховного Суду (далі ВП ВС) від 28.11.2018 р. у справі № 504/2864/13-ц, в якій зроблено новий висновок щодо способу захисту права власності на землі водного фонду, зокрема, що зайняття земельної ділянки водного фонду з порушенням ст. 59 ЗК України має розглядатися як не пов'язане з позбавленням володіння порушення права власності держави чи відповідної територіальної громади. У такому разі позовна вимога зобов'язати повернути земельну ділянку має розглядатися як негаторний позов [4]. Такий підхід до захисту майнових прав власника отримав значну критику як з боку юристів-практиків, науковців, а також представників судової влади, оскільки суперечив класичній теорії щодо вищевказаних способів захисту прав на майно. Важливо, що пізніше цей підхід став застосовуватися і щодо захисту прав на землі інших категорій, наприклад, земель природно-заповідного фонду, лісогосподарського, історико-культурного призначення. Так, наприклад, у постанові від 04.02.2020 р. у справі № 911/3311/17 Касаційний господарський суд поширив запропонований ВП ВС підхід щодо витребування земель водного фонду також і на землі лісового фонду [5].

23.11.2021 р. ВП ВС розглядаючи справу № 359/3373/16-ц робить висновок про те, що вимога про витребування земельної ділянки лісогосподарського призначення з незаконного володіння (виндикаційний позов) є ефективним способом захисту права власності (що узгоджується з висновками ВП ВС у постанові від 30.05.2018 р. у справі № 368/1158/16-ц) [6]. Крім цього ВП ВС в цій постанові зробила ряд нових висновків щодо розмежування виндикаційного та негаторного позовів щодо

захисту права власності на нерухоме майно, а також обґрунтувала відмінність способів захисту права власності на землі водного фонду та лісогосподарського призначення. Ця постанова ВП ВС була прийнята неодностайно – 10 голосами проти 7 та за наявності 3 окремих думок суддів Верховного Суду [7]. Разом з цим після прийняття вказаної постанови спостерігаються різні підходи до вирішення аналогічних справ, зокрема, в аспекті належного способу захисту. Тому далі буде проаналізовано основні підходи щодо застосування віндикаційного та негаторного способів захисту прав на землі лісогосподарського призначення.

1. Законодавчо передбачена можливість набуття земельних ділянок лісогосподарського призначення на праві приватної власності впливає на спосіб захисту прав.

У справі № 359/3373/16-ц ВП ВС обґрунтовує наявність різного правового режиму земель водного фонду та лісогосподарського призначення, який впливає на спосіб захисту права власності на ці землі. Зокрема, заволодіння громадянами та юридичними особами землями водного фонду всупереч вимогам ЗК України є неможливим, крім випадків, передбачених у ст. 59 цього Кодексу; якщо в принципі, за жодних умов не може виникнути право власності, то і володіння є неможливим. Протиправне зайняття такої земельної ділянки або державну реєстрацію права власності на неї за приватною особою слід розглядати як не пов'язане з позбавленням володіння порушення права власності держави чи відповідної територіальної громади, а таке право захищається негаторним позовом (п. 51). При цьому ВП ВС стверджує, що володіння приватними особами лісовими ділянками цілком можливе, оскільки вони можуть мати такі ділянки на праві власності згідно ст. 12 Лісового кодексу України[6].

Отже, ВП ВС підсумовує, що заволодіння земельними ділянками є неможливим лише в разі, якщо на такі ділянки в принципі, за жодних умов не може виникнути право власності. Якщо ж закон допускає набуття права власності на земельні ділянки, але обмежує їх використання лише з певною метою, то передання ділянок з порушенням такого

обмеження може свідчити про те, що право власності порушника на земельну ділянку не виникло, але не свідчить про неможливість заволодіння (зокрема, неправомірного) земельною ділянкою (п. 59) [6]. Враховуючи це ВП ВС: 1) відступає від висновків Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду у постановках від 04.02.2020 р. у справі № 911/3311/17 та від 03.09.2020 р. у справі № 911/3449/17 про те, що заволодіння громадянами та юридичними особами землями означає перехід до них права володіння цими землями, та про те, що заволодіння громадянами та юридичними особами землями лісогосподарського призначення є неможливим; 2) робить висновки, що ефективним способом захисту права власності на земельну ділянку лісогосподарського призначення є вимога про її витребування з незаконного володіння (віндикаційний позов) (п. 56).

З таким підходом не погоджуються судді ВП ВС В.В. Пророк, В.В. Британчук, І.В. Григор'єва, М.І. Гриців зазначаючи наступне. Питання використання земель лісогосподарського призначення як нерухомого майна є питанням публічності правового режиму таких земель, які відповідно до положень ст. 13 Конституції України є об'єктом права власності Українського народу, який є титульним володільцем (тобто таким, яке має відповідну правову підставу). Законодавство України не передбачає підстав для отримання статусу титульного володільця приватної особи на землі лісогосподарського використання, крім випадків, передбачених, ст. 12 Лісового кодексу України. Отже, якщо законом не передбачена можливість набуття особою у приватну власність земель певної категорії, то це означає неможливість отримання такою особою титульного володіння на земельну ділянку певної категорії. Виходячи з цього робиться висновок, що за відсутності правової підстави на виникнення в іншій особі титульного володіння на земельну ділянку належним способом правового захисту є усунення перешкод у її користуванні законним володільцем, а не витребування такої ділянки від фактичного володільця. При цьому судді поси-

лаються на правові висновки, які наведено у постанові ВП ВС від 30.05.2018 р. у справі № 368/1158/16-ц та, постанові Касаційного господарського суду від 04.02.2020 р. у справі № 911/3311/17 [8].

Схожу позицію займає Касаційний цивільний суд, який у постанові від 11.12.2024 р. у справі 369/5810/23 підтримав висновки суду першої та апеляційної інстанцій про те, що прокурор, пред'явивши негаторний позов, обрав ефективний спосіб судового захисту щодо повернення земельної ділянки природньо-заповідного та лісового фонду її власнику – державі. Зайняття земельної ділянки лісового фонду з порушенням законодавства суд розглядає як не пов'язане з позбавленням володіння порушення права власності держави. Оскільки останні перебувають під особливою охороною держави, мають обмежений режим господарювання та не можуть передаватись у приватну власність, в силу положень ст. 84 Земельного кодексу України [9].

2. Відсутність або наявність права володіння та фактичного володіння нерухомим майном, в тому числі земельною ділянкою, є критеріями розмежування віндикаційного та негаторного позовів.

ВП ВС у справі № 359/3373/16-ц сформулювала новий висновок, що визначальним критерієм для розмежування віндикаційного та негаторного позовів є відсутність або наявність у позивача володіння майном, а не права володіння майном відступивши від попередньої правової позиції, викладеної у постанові ВП ВС від 04.07.2018 р. у справі № 653/1096/16-ц. На думку ВП ВС слід розрізняти володіння як фактичний стан від права володіння. Право володіння, користування та розпоряджання майном належать власнику майна, незалежно від того, є він фактичним володільцем чи ні. Тому власник не втрачає право володіння нерухомим майном у зв'язку з державною реєстрацією права власності за іншою особою, якщо остання не набула права власності. Натомість така особа внаслідок реєстрації за нею права власності на нерухоме майно стає фактичним володільцем такого майна, але не набуває права володіння, доки право власності зберігається за

попереднім володільцем. Отже, володіння нерухомим майном, яке посвідчується державною реєстрацією права власності, може бути правомірним або неправомірним (законним або незаконним). Натомість право володіння, якщо воно існує, неправомірним (незаконним) бути не може. Саме тому власник має право витребувати своє майно від особи, яка незаконно, без відповідної правової підстави, ним заволоділа (пункти 63-65, 72) [6]. Дана позиція наразі є панівною у судовій практиці.

Суддя ВП К.М. Пільков підтримуючи цю позицію надає роз'яснення, що володіння можна розглядати як одне з трьох повноважень у межах права власності, а також як фактичне володіння (фізичний стан речей), яке не обов'язково спирається на будь-яку правову підставу. Наявність у Реєстрі відомостей про речове право створює презумпцію належності права особі, яка ним володіє внаслідок державної реєстрації – книжне володіння. З огляду на це К.М. Пільков підсумовує, що віндикаційним позовом належить захищати права законного власника у випадку коли одночасно: 1) власника протиправно усунуто від фактичного володіння майном; 2) стосовно цього майна внесено до Реєстру запис про припинення його права власності та/або про право власності іншої особи [10]. На його думку зазначена вище модель має міцніше доктринальне підґрунтя і прогнозовано кращий результат практичного застосування, ніж модель, яка базується на концепції «книжного володіння» [11, с. 56]. Схожу позицію займає О.І. Заєць, зокрема, що віндикацію слід використовувати при порушенні володіння, що належить власнику, шляхом державної реєстрації на ту ж ділянку права власності іншої особи [12, с. 263].

Проте вищевказана концепція не застосовується судами, коли йде мова про захист права власності держави на землі водного фонду, природно-заповідного фонду та інші землі, які мають підвищену охорону держави.

3. При розгляді справ про витребування земельних ділянок із приватної власності у державну або комунальну власність суди встановлюють дотримання принципу правомірності втручання у право мирного володіння майном відповідно до Першого протоколу до

Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

У справі № 488/2807/17 про витребування земельної ділянки лісового фонду у державну власність ВП ВС аргументує законність втручання у мирне володіння через положення ЗК та ЛК України, відповідно до яких ліси та землі лісогосподарського призначення є об'єктами підвищеного захисту зі спеціальним режимом використання та спеціальною процедурою надання (п. 59) [13].

Щодо обґрунтування легітимності мети втручання та пропорційності витребування земельної ділянки легітимній меті втручання у практиці Верховного Суду вже напрацьовано правову позицію (наприклад, у постанові ВП ВС від 07.11.2018 р. у справі № 488/5027/14-ц [14]). Відповідно цієї позиції легітимною метою повернення державі земельної ділянки, яка незаконно відчужена приватній особі, є контроль за її використанням відповідно до загальних інтересів. Важливість цих інтересів зумовлюється, зокрема, особливим статусом земельної ділянки – належністю її до земель лісогосподарського призначення [6].

У спорах щодо земель лісогосподарського призначення, прибережних захисних смуг, інших земель, що перебувають під посиленою правовою охороною держави, остання, втручаючись у право мирного володіння відповідними земельними ділянками з боку приватних осіб, може захищати загальні інтереси, зокрема, у безпечному довкіллі, непогіршенні екологічної ситуації, у використанні власності не на шкоду людині та суспільству. Ці інтереси реалізуються через цільовий характер використання земельних ділянок. Заволодіння приватними особами такими ділянками всупереч чинному законодавству, зокрема без належного дозволу уповноваженого на те органу, може зумовлювати конфлікт між гарантованим статтею 1 Першого протоколу до Конвенції правом цих осіб мирно володіти майном і правами інших осіб та всього суспільства на безпечне довкілля (п.148 постанови ВП ВС від 14.11.2018 р. у справі № 183/1617/16 [15]). Така позиція підтримується у практиці Верховного Суду й зараз.

Крім того вирішуючи питання про витребування земельної ділянки, суд має оцінювати наявність або відсутність добросовісності володільця цього майна. Законодавство розділяє особу добросовісного володільця (набувача) та недобросовісного володільця (набувача), що впливає на правові наслідки застосування виндикаційного захисту [16, с. 181]. Витребування майна від недобросовісного набувача не є порушенням статті 1 Першого протоколу до Конвенції. Коло підстав, за яких власник може витребувати майно з володіння добросовісного набувача, який придбав його за відплатним договором в особи, яка не мала права його відчужувати, є вичерпним (пункти 1-3 ч. 1 ст. 388 ЦК України). Однією з таких підстав є вибуття майна з володіння власника або особи, якій він передав майно, не з їхньої волі іншим шляхом [13]).

Для оцінки добросовісності набувача земельної ділянки суд має враховувати те, що він проявивши розумну обачність, міг і повинен був знати про те, що ця ділянка відноситься до лісового фонду, знаючи про наявність на земельних ділянках лісової (деревної) рослинності, в силу зовнішніх, об'єктивних, явних і видимих, характерних для лісу природних ознак спірних земель і про неможливість використання ділянки для цілей, не пов'язаних з лісовим господарством [13].

Висновки. Проведений аналіз судової практики дає підстави визначити наступні тенденції щодо захисту права власності на землі лісогосподарського призначення.

По-перше, в судовій практиці використовуються два протилежні підходи до питання про належний спосіб захисту права власності на землі різних категорій. Перший підхід передбачає розмежування правового статусу земель водного фонду та лісогосподарського призначення за ознакою наявності законодавчих підстав для набуття їх у приватну власність, за другим підходом має місце віднесення обох категорій земель до таких, що перебувають під особливою охороною держави, та наявність обмежень у отриманні титульного володіння приватною особою. Відповідно це впливає на вибір способу

захисту права власності (віндикаційного або негаторного позову). Вбачається, що підхід, який наразі переважає у висновках Верховного Суду, що заволодіння приватними особами землями водного фонду є неможливим, а землями лісогосподарського призначення можливе, не має достатнього законодавчого підґрунтя, оскільки землі обох цих категорій є об'єктами підвищеного захисту з боку держави і вони мають спеціальний режим використання і охорони, який передбачає спеціальну процедуру їх надання у власність чи користування. Законодавством передбачена заборона на передачу цих земель у приватну власність (ст. 83, 84 ЗК України), при цьому для обох категорій земель передбачені окремі виключення із загального правила щодо набуття права приватної власності.

По-друге, Верховний Суд проводить чітке розмежування між «правом володіння» та «фактичним володінням» нерухомим майном, що є визначальним критерієм для вибору віндикаційного чи негаторного способу захисту. Право володіння завжди належить власникові майна і не може бути незаконним. Тому власник має право витребувати своє майно від особи, яка незаконно, без відповідної правової підстави, ним заволоділа. Особа, за якою зареєстровано право власності, визнається фактичним володільцем. Цей фактичний стан може бути правомірним або неправомірним. У випадку, коли власника незаконно усунуто від фактичного володіння земельною ділянкою та стосовно неї здійснено державну реєстрацію права власності за іншою особою, право власності має захи-

щатися за допомогою віндикаційного позову. Цей підхід має застосовуватися й до земель лісогосподарського призначення.

По-третє, сформовано чіткий підхід, що ключовим при розгляді судом вимог про витребування земельної ділянки, в тому числі лісогосподарського призначення, є встановлення відповідності трьом критеріям сумісності заходу втручання у право на мирне володіння майном відповідно до Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Застосування цього способу захисту потребує оцінки добросовісності дій її фактичного володільця. У справах щодо земель лісового фонду суд має враховувати наявність очевидних зовнішніх ознак (деревної рослинності), які вказують на приналежність ділянки до лісу.

З метою забезпечення єдності та сталості судової практики доцільно закріпити відповідні положення щодо належного способу захисту права власності на земельні ділянки природоохоронного значення, в тому числі лісогосподарського призначення на рівні закону (Цивільного або Земельного кодексів України). У судовій практиці має бути сформовано єдиний і послідовний підхід, згідно з яким захист права власності на землі лісогосподарського призначення є пріоритетним завданням, що має вирішуватися із застосуванням ефективних правових механізмів, зокрема, віндикаційного позову, з урахуванням критеріїв добросовісності набувача та загальних інтересів суспільства. Це сприятиме стабілізації судової практики та посилить гарантії захисту публічних інтересів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Заєць О.І. Віндикаційний захист прав на земельні ділянки: сучасні науково-теоретичні та практичні особливості. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2024. Випуск 84: частина 2. С. 180-186. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/09/26-1.pdf>
2. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 05.06.2018 р. у справі № 338/180/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74963905>
3. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 16.06.2020 р. у справі № 145/2047/16-ц. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90933484>
4. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 28.11.2018 р. у справі № 504/2864/13-ц. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81842010>
5. Постанова Касаційного господарського суду від 04.02.2020 р. у справі № 911/3311/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87559659>
6. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 23.11.2021 р. у справі № 359/3373/16-ц. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101829985>

7. Кійко Є. Земельні спори: конкуренція віндикаційного та негаторного позовів. Юридична практика. https://pravo.ua/zemelni-spory-konkurentsii-vindykatsiinoho-ta-nehatornoho-pozoviv/?utm_source=chatgpt.com

8. Окрема думка суддів Великої Палати Верховного Суду Пророка В. В., Британчука В. В., Григор`євої І. В., Гриціва М. І. у справі № 359/3373/16-ц. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102563200>

9. Постанова Касаційного цивільного суду від 11.12.2024 р. у справі № 369/5810/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123719414>

10. Окрема думка судді К.М. Пількова на постанову Великої Палати Верховного Суду від 23.11.2021 р. у справі № 359/3373/16-ц. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101592426>

11. Пільков К. Способи захисту права власності на землю та інше нерухоме майно: критика «книжного володіння». *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 4. С. 47-58.

12. Заєць О.І. Особливості сучасної судової практики щодо негаторного захисту прав на земельні ділянки. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. № 4. С. 259-264. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/310984>

13. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 18.01.2023 р. у справі № 488/2807/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109364576>

14. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 07.11.2018 р. у справі № 488/5027/14-ц. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81842003>

15. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 14.11.2018 р. у справі № 183/1617/16. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81574015>

16. Заєць О.І. Віндикаційний захист прав на земельні ділянки: сучасні науково-теоретичні та практичні особливості. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2024. Випуск 84: частина 2. С. 180-186. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/09/26-1.pdf>

Дата першого надходження рукопису до видання: 30.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 28.10.2025

Дата публікації: 28.11.2025